

УДК 355.237:378 (477)

Володимир Карпенкодоктор філософії (освітні, педагогічні науки),
Національний університет оборони України, м. Київ<https://orcid.org/0000-0002-3699-353X>

DOI: 10.33099/2617-1775/2023-02/89-96

ВИЗНАЧЕННЯ ПОКАЗНИКІВ ОЦІНКИ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

У статті розглянуто питання особливостей та необхідності оцінки якості професійної військової освіти Сил оборони України. У цьому контексті у системі професійної військової освіти важливим науковим завданням є визначення показників, які забезпечать якісно оцінити професійну військову освіту у відповідності до вимог сучасності, стратегії розвитку Збройних сил України та особливостей підготовки Сил оборони України. Виділено особливості професійної військової освіти та умови, які впливають на оцінку якості підготовки військових фахівців у системі професійної військової освіти. Розкрито концептуальне бачення та перспективні напрямки щодо необхідності вирішення питання удосконалення та розробки методичного забезпечення оцінки якості професійної військової освіти у системі вищої освіти з урахуванням тенденції розвитку Збройних Сил України та необхідності розвитку та підготовки військових фахівців Сил оборони України до вимог сучасних завдань сектору безпеки і оборони та нормативних стандартів країн-членів НАТО.

Ключові слова: вищі військові навчальні заклади; оцінка якості освіти; підготовка військових фахівців; показники; професійна військова освіта; якість освіти; якість професійної військової освіти.

Постановка проблеми. Визначення та обґрунтування показників оцінки якості професійної військової освіти зумовлено виконанням науково-дослідної роботи «Агенція» з урахуванням тенденції розвитку професійної військової освіти в Україні та переходом до професійної армії за стандартами НАТО, що передбачено реалізацією стратегічного курсу України на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та НАТО. Крім того, впровадження системи забезпечення якості професійної військової освіти з урахуванням сучасних вимог підготовки військових фахівців та відсутністю такої системи в Україні потребує створення та реалізації дієвої, у той же час, уніфікованої системи показників якості професійної військової освіти які будуть відрізняти її від загально-визнаної та враховуватиме особливості підготовки військових фахівців на різних рівнях військової освіти, що націлена на професійно-практичну реалізацію результатів навчання військовослужбовців сил оборони України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У контексті аналізу проблеми дослідження заслуговують на увагу роботи щодо особливостей забезпечення якості професійної військової освіти В. Артамоценка, Д. Вітера, В. Мірненка, В. Оліферука, А. Сиротенка та ін. Проблемою забезпечення якості професійної військової освіти та підготовкою військових фахівців за цією тематикою займалися А. Зельницький, М. Кас'яненко, В. Мірненко, В. Рахманов,

О. Цевельов та ін. Крім того, після оприлюднення Постанови КМУ від 30 грудня 2022 р. № 1490 та аналізу наукових джерел засвідчив те, що у дослідників підвищився інтерес до досліджень щодо якості професійної військової освіти Сил оборони України (Н. Вавілова, А. Зельницький, В. Рахманов, Н. Шабатіна).

Розвиток системи військової освіти, за В. Артамощенком, передбачає системні зміни та управління змінами, прогнозування можливих ефектів отриманих внаслідок впровадження змін [1, с. 125]. Автор зазначає, що основним завданням розвитку системи військової освіти є підготовка вмотивованого та професійного персоналу сил оборони. Для досягнення цього необхідно впроваджувати нові організаційні та системні зміни, які пов'язані з організацією у внутрішньому та зовнішньому середовищі, корегуванням діяльності установ, оновлення структур, пошуком нових можливостей відповідно до вимог та запитів [1, с. 125].

Про проблеми забезпечення якості професійної військової освіти в Україні зазначає О. Мітягін. Автор зазначив, що існуюча модель системи військової освіти Сил оборони України не враховує сучасні тенденції в підготовці військових фахівців [4, с. 178]. У статті О. Мітягін висвітлив ідентичність підходу в країнах-членах НАТО лише до акредитації навчальних закладів у яких здійснюється підготовка військових фахівців. Вимоги до навчальних закладів про забезпечення якості визначається Директивою “Освіта та індивідуальна підготовка (E&ITD) 075-007 від 10 вересня 2015 року” [4, с. 182]. Також автор у своїх працях зазначає важливість для України урахування основних тенденцій розвитку сучасної системи військової освіти в країнах НАТО [5, с. 139].

У своїй роботі В. Оліферук визначив що саме освітній процес є центральною ланкою системи управління та забезпечення якості вищої освіти [6, с. 218]. Саме тому для контролю забезпечення якості підготовки фахівців та виявлення найбільш слабких сторін навчального процесу застосовуються система внутрішнього та зовнішнього контролю якості [6, с. 218].

Отже, якість професійної військової освіти (далі – ПВО) в Україні є актуальним завданням. Однак якість передбачає не лише обґрунтування умов та напрямків реалізації, а визначення і обґрунтування критеріїв і показників, які забезпечать якісно оцінити ПВО у відповідності до вимог сучасності, стратегії розвитку Збройних Сил України та особливостей підготовки Сил оборони України.

Мета статті – визначити та обґрунтувати основні показники оцінки якості професійної військової освіти Сил оборони України з урахуванням тенденції розвитку до професійної армії за стандартами НАТО.

Методи дослідження. У статті використано загальнонаукові методи аналізу літератури з досліджуваної проблеми, систематизації та узагальнення, контент-аналізу.

Виклад основного матеріалу. Актуальними для нашого дослідження щодо трансформації військової освіти є робота В. Клачка, С. Білявецького, О. Діденка та Ю. Дем'янюка. Автори зазначають, що система військової освіти є важливим компонентом сектору безпеки і оборони України [3, с. 91]. Також

досить обґрунтовано авторами зазначено про інтегрованість системи ПВО у загальнодержавну систему освіти, що дає можливість впровадити у підготовку сержантського і офіцерського складу Сил оборони України розвиток лідерських якостей: “які в умовах гібридної війни проти нашої країни змушені виконувати не лише суто професійні функції, а й військові; запровадження системи підготовки персоналу за принципом “освіта впродовж службової кар’єри”; поліпшення рівня володіння англійською мовою випускниками ВВНЗ” [3, с. 100]. Також нами враховано узагальнення зарубіжного досвіду, який проведений авторами статті [3, с. 97].

Для визначення показників якості ПВО досить актуальним є базові принципи щодо забезпечення якості професійної освіти які запроваджені у країнах Європейського Союзу:

1. Комплексність. Основною ідеєю цього принципу закладено у підготовці та готовності тих, хто навчається бути конкурентоспроможним на ринку праці де особливу увагу приділено індивідуальним здібностям, схильності до вибраної сфери діяльності, цілі, забезпечуючи таким чином їх прагнення до постійного професійного розвитку та навчання впродовж життя.

2. Практична зорієнтованості підготовки. Особливостями цього принципу є постійне оновлення змісту програм та відповідність їх актуальним вимогам ринку праці. Основною ідеєю цього принципу закладено у показниках якості освітніх програм де спостерігається перехід від навчання до професійної діяльності [8].

Особливість ПВО полягає у специфічних цілях, змісту, методів та форми її реалізації. Підґрунтям забезпечення якості ПВО виступає процес професіоналізації військовослужбовця відповідно до рівня військової освіти та майбутніх функціональних обов’язків за посадою як освіти, яка надає їм знання, уміння та навички, що дозволяє приймати обґрунтовані рішення на командних і штабних посадах вищими на ступінь у військовому середовищі.

У Силах оборони України в контексті кар’єри офіцера ПВО є складовою військової освіти. Завдання якої є охоплення спектру заходів спрямованих на підвищення рівня розвитку та професіоналізації військового керівника за спеціалізацією, яка передбачена майбутньою посадою (кар’єрним зростанням). На разі це курсова підготовка (L-1, L-2, L-3, L-4, L-5) яка проходить у ВВНЗ та передбачає інтенсивний курс професіоналізації тактичного, оперативного та стратегічного рівнів [7].

Досить актуальним для нашого дослідження є пропозиції до методики оцінювання спроможностей військових організаційних структур, де розглядаються питання проведення інституційного аудиту ПВО на основі обґрунтування та визначення основних показників, які враховують особливості вищих військових навчальних закладів та потребу у підготовці висококваліфікованих військових фахівців у системі військової освіти [2, с. 59].

Професійна військова освіта має формувати у військовослужбовців не тільки необхідні знання, навички, компетенції та ціннісних орієнтацій для успішного виконання службових обов’язків у різних умовах, але й ціннісних орієнтацій, патріотичних почуттів, морально-етичних якостей, фізичної та

психологічної готовності до захисту Батьківщини. ПВО також на всіх рівнях підготовки повинна передбачати постійний розвиток та професійне удосконалення військовослужбовців, адаптацію їх до змінюваних умов та викликів, лідерську компетентність враховуючи спеціалізацію та рівень управління. За таких умов показниками оцінки якості підготовки військових фахівців у системі ПВО повинні бути чітко визначені, обґрунтовані, прозорі та вимірювані. Вони мають враховувати як когнітивний, так і практичний аспекти навчання, а також соціально-психологічну адаптацію та мотивацію військовослужбовців. Оцінка якості підготовки військових фахівців у системі ПВО має сприяти постійному покращенню навчального процесу, розвитку професорсько-викладацького складу, підготовку інструкторсько-викладацького складу, забезпеченню та удосконаленню навчально-матеріальної бази та впровадження в освітній процес і підготовку військовослужбовців засобів навчання з урахуванням тенденцій розвитку озброєння, військової техніки, роботизованих технічних засобів та нових форм і способів їх застосування.

Дуже доречним для нашого дослідження є визначені В. Оліферуком чинники які забезпечують якість освіти [6, с. 216] серед яких ми виділяємо досить важливими для ПВО Сил оборони України наступні:

- професійна підготовка з урахуванням сучасних вимог та практичним досвідом суб'єктів викладання;
- оновлене навчально-методичне забезпечення у відповідності до змісту ПВО;
- інтегрована системи контролю й оцінювання ПВО;
- залучення суб'єктів освітнього процесу до науково-дослідницької діяльності на короткострокові перспективи [6, с. 216].

У нашому дослідженні показники оцінки якості підготовки військових фахівців у системі ПВО розглядаємо з різних точок зору: індивідуальної, організаційної та суспільної.

З індивідуальної точки зору, показниками можуть бути:

- рівень засвоєння навчального матеріалу; задоволення власними досягненнями; мотивація до навчання та кар'єрного росту; рівень професійної компетентності; рівень практичної реалізації набутих знань та умінь; ефективність виконання службових завдань; рівень організації командної роботи для досягнення цілей (кінцевих результатів); рівень лояльності та дисциплінованості та ін.

З організаційної точки зору, показниками можуть бути:

- рівень професійного розвитку викладацького (інструкторсько-викладацького) складу; рівень організації наукової і науково-технічної діяльності, яка відповідає професіоналізації та спеціалізаціям підготовки військовослужбовців; адаптивність програм до системи військової освіти та освіти в Україні в цілому; відкритість програм ПВО; рівень організації навчального процесу та підготовки військовослужбовців, які націлені на практичну реалізацію результатів навчання; рівень організації зворотнього зв'язку з суб'єктами освітньої діяльності; рівень розвитку навчально-матеріальної бази; залучення іноземного викладацького (інструкторсько-

викладацького) складу; залучення викладачів (інструкторів-викладачів) навчального закладу до викладання в іноземних навчальних закладах та ін.

З суспільної точки зору, показниками можуть бути нормативно-правове забезпечення, система оцінювання програм підготовки та ін.

Як ми вже знаємо, ПВО – це спеціалізована форма військової освіти, яка повинна забезпечувати безперервну підготовку висококваліфікованих військових фахівців за окремим напрямком (спеціалізацією). Вона включає в себе навчання теоретичних знань, практичних навичок і способів мислення, необхідних для ефективного виконання службових обов'язків на певному рівні керівництва та за певним напрямком (за посадою). Вважаємо доцільним зазначити основні особливості ПВО:

1. Спеціалізований курс навчання. Програми професійної підготовки військовослужбовців мають спеціалізуватися на навчанні, яке зосереджено на конкретних аспектах військової служби та кар'єри військового.

2. Практичне навчання. Програми ПВО повинні акцентуватися на практичному навчанні, де військовослужбовці мають можливість застосувати свої теоретичні знання та уміння на практиці.

3. Розвиток лідерських навичок. У програмах ПВО необхідно враховувати час якого буде достатнього для розвитку лідерських навичок військовослужбовців та сформованості складових лідерської компетентності, які необхідні для ефективного керування військовим підрозділом відповідно рівню управління.

Розвиток лідерських навичок військовослужбовців (особливо тих, які мають підпорядкований особовий склад) є важливою складовою ПВО з кількох причин:

1. Відповідальність. Військові лідери повинні знати та розуміти, що несуть велику відповідальність за успішне та вчасне виконання завдань і в той же час за життя і здоров'я своїх підлеглих. Це вимагає сильних лідерських навичок, щоб ефективно управляти і направляти свій підрозділ для досягнення намічених цілей та успішного та вчасного виконання завдань за призначенням.

2. Рішення під тиском. Військове середовище часто характеризується стресом і невизначеністю. Військовим керівникам необхідно приймати швидкі і обґрунтовані рішення під тиском різного характеру. У таких умовах лідерські навички допомагають військовим керівникам організувати роботу у команді та залучати до вирішення спільного проблемного питання вмотивованих підлеглих. Як показує практика передових армій світу так і вітчизняна практика з лютого 2022 року приймати швидкі, але обґрунтовані рішення під тиском у команді призводить до позитивних результатів.

3. Комунікація. Ефективна комунікація є ключовою для успішного лідерства. Вона допомагає забезпечити всім членам команди розуміння свого завдання і цілі.

4. Мотивація. Лідери мають здатність мотивувати свою команду, підтримувати моральний стан і стимулювати до ефективного рівня продуктивності.

5. Стратегічне мислення. Лідери повинні мати здатність думати, планувати наперед і аналізувати різні сценарії.

Це лише декілька причин, чому лідерські навички є важливими для ПВО. Кожна з цих навичок може бути розвинена та удосконалена через спеціалізоване навчання та практику.

Також вважаємо доцільним зазначити умови, які впливають на оцінку якості підготовки військових фахівців у системі ПВО:

1. **Стандарти та показники оцінки.** Це можуть бути формальні вимоги або показники, які встановлені для оцінки знань, навичок та компетентностей, які повинні бути розвинені в ході навчального процесу.

2. **Якісний навчальний план.** Навчальний план повинен бути добре структурованим, актуальним і відповідати потребам військової служби. Він повинен включати необхідні теоретичні знання, практичні навички та лідерські навички.

3. **Кваліфіковані викладачі.** Викладачі повинні мати високий рівень кваліфікації, професійного досвіду та педагогічних навичок. Вони повинні бути здатними ефективно передавати знання та мотивувати військовослужбовців до навчання та бути для них прикладом (кумиром).

4. **Навчальні ресурси.** Наявність якісних навчальних ресурсів, таких як підручники, лабораторне обладнання, комп'ютерне програмне забезпечення яке буде ефективним у навчанні.

5. **Практичне навчання.** Навчальна програма повинна включати значну кількість практичних занять, щоб військовослужбовці могли застосовувати свої теоретичні знання на практиці.

6. **Результати навчання.** Це можуть бути оцінки, результати тестування або інші показники, які демонструють, наскільки добре слухачі засвоїли матеріал курсу.

7. **Оцінка та зворотний зв'язок.** Система оцінки повинна бути справедливою, прозорою та об'єктивною. Військовослужбовцям повинен надаватися регулярний зворотний зв'язок про їхній прогрес.

8. **Задоволення тих, хто навчається.** Це може включати опитування задоволеності слухачів, в яких вони оцінюють своє загальне задоволення курсом, якістю викладання, доступними ресурсами тощо.

9. **Успіх після закінчення навчання.** Це може включати розгляд таких показників, як розподіл випускників за отриманою спеціалізацією, продовження навчання або інша професійна діяльність.

10. **Постійне оновлення та адаптація програм.** Якість ПВО також можна оцінити за допомогою того, на скільки програми є гнучкими і адаптованими до зміни умов та потреб.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На підставі проведеного дослідження щодо необхідності визначення показників оцінки якості ПВО Сил оборони України виявили особливості у підходах до забезпечення якості професійної освіти у країнах Європейського Союзу та ПВО країн-членів НАТО, що дало змогу виокремити особливості та необхідні показники оцінки якості ПВО в Україні з урахування тенденції розвитку військової освіти та набуття повноправного членства в Європейському Союзі та НАТО. Для визначення показників оцінки якості ПВО нами враховано особливість професійного розвитку військових фахівців, підготовку кваліфікованих військових професіоналів у відповідності до вимог сучасності та стратегії розвитку Збройних Сил України, необхідність залучення вищого керівного

складу та підготовленого (з практичним досвідом) інструкторсько-викладацького складу.

Перспективним напрямком наших наступних досліджень є вирішення питання щодо удосконалення та розробки методичного забезпечення оцінки якості ПВО у системі вищої освіти з урахуванням тенденції розвитку Збройних Сил України та необхідності розвитку та підготовки військових фахівців Сил оборони України до вимог сучасних завдань сектору безпеки і оборони та нормативних стандартів країн-членів НАТО.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артамощенко В. Модель системи військової освіти на основі ланцюга Маркова. *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*. 2023. № 2 (47). С. 125–132.
2. Вітер Д., Горбачевський С., Оліферук В. Оцінювання спроможностей військових організаційних структур (методичне забезпечення інституційного огляду вищих військових навчальних закладів). *Військова освіта*. 2021. №1 (43). С. 56 – 63.
3. Клачко В., Білявець С., Діденко О., Дем'янюк Ю. Стан, проблеми та перспективи трансформації військової освіти в контексті реалізації стандартів НАТО. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України, серія: Педагогічні науки. 2022. № 1 (28). С. 90 – 104.
4. Мітягін О. Організація системи забезпечення якості професійної військової освіти в країнах-членах НАТО. *Військова освіта*. 2023. №1 (47). С. 177 – 185.
5. Мітягін О. Освіта та індивідуальна підготовка в країнах НАТО. Зб. наук. праць ЦВСД. НУОУ, 2021. №2 (44). С.131-143.
6. Оліферук В. Якість освіти: еволюція уявлень у національному та світовому освітньому просторі. *Військова освіта*. 2020. №1 (41). С. 210 – 221.
7. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 15 грудня 1997 р. № 1410. Постанова КМУ від 30 грудня 2022 р. № 1490. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1490-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 24.03.2023).
8. Council resolution of 5 December 1994 on the quality and attractiveness of vocational education and training. URL: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31994Y1230\(01\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31994Y1230(01)&from=EN) (дата звернення: 15.09.2023).

REFERENCES

1. Artamoshchenko V. Model' systemy viys'kovoyi osvity na osnovi lantsyuha Markova. *Suchasni informatsiyini tekhnolohiyi u sferi bezpeky ta oborony*. 2023. № 2 (47). S. 125–132.
2. Viter D., Horbachevs'kyy S., Oliferuk V. Otsinyuvannya spromozhnostey viys'kovykh orhanizatsiynykh struktur (metodychne zabezpechennya instytutsiynoho ohlyadu vshchyykh viys'kovykh navchal'nykh zakladiv). *Viys'kova osvita*. 2021. №1 (43). S. 56 – 63.
3. Klachko V., Bilyavets' S., Didenko O., Dem'yanyuk YU. Stan, problemy ta perspektyvy transformatsiyi viys'kovoyi osvity v konteksti realizatsiyi standartiv NATO. *Zbirnyk naukovykh prats' Natsional'noyi akademiyi Derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby Ukrayiny, seriya: Pedahohichni nauky*. 2022. № 1 (28). S. 90 – 104.
4. Mityahin O. Orhanizatsiya systemy zabezpechennya yakosti profesiynoyi viys'kovoyi osvity v krayinakh-chlenakh NATO. *Viys'kova osvita*. 2023. №1 (47). S. 177 – 185.
5. Mityahin O. Osvita ta indyvidual'na pidhotovka v krayinakh NATO. *Zb. nauk. Prats' TSVSD. NUOU*, 2021. №2 (44). S.131-143.
6. Oliferuk V. Yakist' osvity: evolyutsiya uyavlen' u natsional'nomu ta svitovomu osvith'omu prostori. *Viys'kova osvita*. 2020. №1 (41). S. 210 – 221.
7. Pro vnesennya zmin do postanovy Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 15 hrudnya 1997 r. № 1410. *Postanova KMU vid 30 hrudnya 2022 r. № 1490*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1490-2022-%D0%BF#Text> (data zvernennya: 24.03.2023).

8. Council resolution of 5 December 1994 on the quality and attractiveness of vocational education and training. URL: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31994Y1230\(01\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31994Y1230(01)&from=EN) (дата звернення: 15.09.2023).

SUMMARY

Volodymyr Karpenko,
PhD (Pedagogical Sciences)
National Defence University of Ukraine

DETERMINATION OF QUALITY ASSESSMENT INDICATORS OF VOCATIONAL MILITARY EDUCATION IN THE CONTEXT OF ENSURING QUALITY OF EDUCATION

Introduction. *The implementation of a system for ensuring the quality of professional military education, taking into account the modern requirements for the training of military specialists and the absence of such a system in Ukraine, requires the creation and implementation of an effective, at the same time, unified system of indicators of the quality of professional military education that will distinguish it from the generally recognized and take into account the peculiarities of training military specialists at various levels of military education aimed at the professional and practical implementation of the results of the training of servicemen of the defense forces of Ukraine.*

Purpose - *to determine and justify the main indicators of the quality assessment of professional military education of the Defense Forces of Ukraine, taking into account the trend of development towards a professional army according to NATO standards.*

Methods. *The article employs general scientific methods of literature analysis to examine the research problem, synthesize findings across sources, derive general conclusions, and conduct a detailed review of relevant content.*

Result. *The peculiarities of professional military education and the conditions that affect the assessment of the quality of training of military specialists in the system of professional military education are highlighted. The conceptual vision and prospective directions regarding the need to solve the issue of improvement and the development of methodological support for the assessment of the quality of professional military education in the system of higher education, taking into account the development trend of the Armed Forces, are revealed. Forces of Ukraine and the need for development and training of military specialists of the Defense Forces of Ukraine to the requirements of modern tasks of the security and defense sector and regulatory standards of NATO member countries. In our study, we consider indicators of the quality of training of military specialists in the air defense system from different points of view: individual, organizational, and societal.*

Originality. *The article examines the issue of peculiarities and the need to assess the quality of professional military education of the Defense Forces of Ukraine. In this context, in the system of professional military education, an important scientific task is the determination of indicators that will ensure a qualitative assessment of professional military education in accordance with modern requirements, the development strategy of the Armed Forces of Ukraine, and the peculiarities of the training of the Defense Forces of Ukraine.*

Conclusion. *On the basis of the conducted research on the need to determine indicators of air defence quality assessment of the Defence Forces of Ukraine, peculiarities were identified in approaches to ensuring the quality of professional education in the countries of the European Union and air defense of NATO member countries, which made it possible to single out the peculiarities and necessary indicators of air defense quality assessment in Ukraine, taking into account the trend the development of military education and the acquisition of full membership in the European Union and NATO.*

Key words: *higher military educational institutions; assessment of the quality of education; training of military specialists; indexes; professional military education; quality of education; quality of professional military education.*